

ה ר ב י מ ג י ע !

לפנינו כתבה ספרותית המתארת, מזווית ראייתו של נער צעיר, תושב העיר ראדזין בעברו, את שובו של הרבי, כ"ק מרן בעל "תפארת יוסף" זצ"ל מראדזין, אל משכן ביתו וחצר קדשו שבעיר "ראדזין", בימי ראשית חודש אלול - לאחר תקופת שהייה ממושכת בעיר הקיט ומעיינות המרפא "קארלסבאד" (או "מארינבאד") שמחוץ לגבולות המדינה, לצורכי הבראה ומנוחה.

תיאור ספרותי זה, אשר במקורו נכתב בשפת "יידיש" ציורית וספרותית, הועלה על הכתב לאחר המלחמה, בידי אחד מתושבי העיר ראדזין לשעבר, אשר חצה בנעוריו ימים ויבשות (תרתי משמע), והתגלגל והגיע, עוד שנים רבות בטרם המלחמה, לעיר הגדולה טורונטו שבקנדה. איש זה, שהגיע ממשפחה פשוטה (אביו היה כורך ספרים, וכנראה הייתה לו איזו שייכות לחצר הרבי), התרחק לדאבון לב בנסיבות העתים מכור מחצבתו, והתחבר לארגוני הנוער הסוציאליסטיים שאחזו בקסמיהם את בני הנוער היהודי בימים ההם, עד שהגיע אל "היבשת החדשה" של צפון אמריקה. לאחר שנות השואה והמלחמה, כאשר התארגנו יוצאי העיר ראדזין והוציאו "ספר יזכור" לזכר קדושי העיירה וחיי היהודים שבה, כתב מאמרים מתוך זיכרונותיו, בתור אחד מזקני יוצאי העיר, אשר נדפסו ב"ספר יזכור ליוצאי רדזין", וביניהם מאמר זה, הכתוב בסגנון ספרותי, שנועד לתת תיאור מסוים ולתעד משהו מחיי החצר החסידית בעיירה. לפי הפרטים המתוארים, זמן המאורע הינו מאמצע שנות התר"ס, כאשר משכן קדשו של מרן זצ"ל עדיין היה בעיר "ראדזין" (אחר כך עבר לעיר הגדולה "ווארשה"), והרבנית הצדקנית מרת הדס ע"ה, "אמא של מלכות" ומחברתו בקודש של כ"ק מרן אדמו"ר בעל "אורחות חיים" זי"ע, עדיין הייתה בחיים חיותה (נפטרה בשנת תר"ע, ומנוחתה כבוד בעיר ווארשה).

כאמור נרשם התיאור המדובר בידי אדם מתושבי רדזין בימי נעוריו, אשר ברבות הימים התרחק לדאבון לב מצור מחצבתו, והדברים הללו נכתבים כאלו בתור "אדם מבחוץ", שזכה בנעוריו להציץ משהו 'בפנים'. ואי לכך, למרות ההתרגשות ורוממות יחס הכבוד השזורה בין שורות הכותב, הלוא ברור כי אין הוא יכול להתיימר לשקף באמת, וכמובן אינו מסוגל לשקף ולו במקצת, מרטט הקדושה האמתי ואווירת הקדושה ששררה בין כותלי בית מדרשו של כ"ק מרן הקדוש רבנו בעל "תפארת יוסף" זי"ע. הדברים נכתבו אפוא, לפי השגתו הפשוטה והתמימה של הכותב, המתרפק על זיכרון נעוריו, ואינם יכולים לתת תמונה אמיתית, שורשית וחסידית, מהצלילים העדינים והקדושים, שהתנגנו בין כותלי בית המדרש אשר היווה במשך כשני דורות בטרם מלחמת העולם הראשונה, משכן קודש לעובדי ה' ומבקשי אמונה, שהתקבצו ובאו מכל קצוות פולין לחסות בסתר צל הקודש של מרנן ורבנן רבותינו הקדושים בעל "בית יעקב" זי"ע, בעל "אורחות חיים" זי"ע, ולאחריו בעל ה"תפארת יוסף" זי"ע.

אף על פי כן, לאחר שיקול דעת, ומכיוון שלצערנו כמעט שלא נותרו שום זיכרונות בכתובים מן הסוג האמור, המתארים ולו במשהו מתוך חיי ה"חצר" החיצונית, וקיים צימאון מובן לחומר מסוג זה. אי לכך, למרות לבטים שונים הנרמזים בין השורות, הוחלט לנסות ולתרגם תיאור זה לשפה המדוברת, תוך שינויי עריכה הכרחיים. ויילקחו הדברים

כמות שהם ולפי אופיים המוגבל. למרות הכול יש בדברים בכדי להעניק זווית ראייה ייחודית וחלון הצצה מצומצם לזיכרונות נער לשעבר, המתאר בהתרגשות מימים עברו.

המערכת

"הרבי מגיע" !

הימים הראשונים של חודש אלול. השמש קופחת כבר בעוצמה פחותה, והבקרים צוננים יותר. בינות לשבילים והרחובות, נשרכות לאיטן עגלות האיכרים האחרונות, עמוסות התבואה המאחרת שנקצרה מן השדות.

באלה הימים, כמו נכנס ועובר רוח חיים, לתוך חצר הרבי. במשך כל ימות הקיץ, היה חצר הרבי מוגף ושקט, כמו שקוע בעיצומה של שינה עמוקה וחרישית. מאז שנסע הרבי למקומות הרחוקים, למרחצאות החמות - כמו נסתלקה מפה השכינה, ועזבה יחד עם הרבי. מידי פעם מופר השקט המתוח, על ידי צליל מתכתי חלול, הבוקע מהרמת ידית הברזל של באר המים, המתנשא בגאון ובחשיבות בטבורו של 'החצר', ומספק מאז ומקדם מים לכלל תושבי השכונה. אלי באר זה, אצים להם מפעם לפעם יהודים עטויי 'טלית קטן', ומדי מים בידיהם, מעמיסים הם על שכמם את הכדים מלאי המים, לצורך מחיית בתיהם. אחר עוזבים הם, כששלולית דקיקה של מים מתפתלת מאחוריהם.

אולם בהגיע ראשית ימי אלול, ניעור לו רעש והמולה בחצר. נפערת לרווחה שורה של אורות, ומבעדן מגיחות להן כרכרות מרווחות של בית הרבי, מאובקות מחוסר שימוש ממושך. כל הללו, נסחבות להן בידי השומר הנוכרי אל מרכז החצר, שם עוברות הן ניגוב יסודי, ניקוי וצחצוח. יהודים החולפים בסמוך לחצר ומבחינים במלאכתו של הגוי, נמתח על פניהם הקמוטות חיוך של שביעות רצון, ומעיניהם נשקף גיל פנימי: הנה, הרבי, שיהיה בריא, חוזר לעיירה, הוא הודה והוא זיוה והדרה! השכינה תחזור לשכון בעיירה, ואף הפרנסה תשוב לזרום בשפע... הידיעה אודות ביאת הרבי, נישאת במהרה על פני סמטאות העיר וחוצותיה, ומעוררת גיל, עם הגעת הצדיק, ועם המחשבה אודות הפרנסה העתידה לפקוד את בתיהן הדלים של משפחות העיירה: הנה, תיכף יחלו לשאת תרנגולות לבית הרבי, למוסרן ידי הרבנית הדס'ל הזקנה, אם הרבי - שתהיה בריאה. היא תיטול אותן מידיהן, בחיוך מהול בענוות חן, מבלי להתמקח אודות המחיר...

בבית המדרש של הרבי, שעומד כאן ממול, קיבלו את "החדשות" מתוך חדווה מיוחדת. משום שמאז נסיעת הרבי, חלה לה התרופפות מסוימת בעריכת המניינים של "מנחה-מעריב" בציבור. התפילות נערכות להן בחיפזון יתר, והמתפללים חשים עצמם נטולי רוח חיים, משל ניטל נזר מעל ראשם – בהעדרו של צדיק הדור, הנמצא במרחקים. הספסל המיוחד, חצי ספסל חצי כורסה – המשמש בתור "כיסא של אליהו הנביא זכור לטוב", והמקבל על רפידתו דורות של ילדים יהודיים בבריתות מילה - עומד לו בצד כמו מבויש. בהעדר "קוואטר", "סנדק", ומבלעדי נוכחותו של הרבי, שיהיה בריא - אין מביאים הנה לבית המדרש את הילדים הנימולים, אלא עורכים את הבריתות בבתיים.

החומה הפנימית הלבנה הגדולה, המאכלסת את בית שושלת הקודש – הרבי שיחיה, יחד עם חתניו ובנותיו, מתפרסת על פני כל רוחב החצר. על פני עשרות שמשותיה של חלונות הבית, מפזזות להן קרני השמש. והנה לפתע, מוסטות להן הווילונות הצידה. החלונות נפתחים, ומשרתי הבית שוטפים ומנקים את החלונות, מאבק הקיץ שהצטבר עליהן.

הנה, מתחילים כבר את להופיע כאן ראשוני החסידים. "היושבים" הקבועים שבחצר הרבי. יהודים בעלי צורה, שזקנם הרחב יורד להם על פי מידותיו. הם אלה המקדימים לבוא לחדר הרבי, בכדי להספיק ולחזות בדמותו המאירה של הצדיק, ולזכות להיות מן הראשונים לתקוע כפם בנתינת "שלום" לרבי.

ה"גמרא יינגלך", כפי שמכונים הם הבחורים הצעירים, חובשי בית המדרש - על פאותיהם המקורזלות ותלבושתם החסידי, עם מעילם הארוך ומכנסייהם התחובות להם במגפיים - אף הם נכנסים לאווירה של תכונה. רגשות מעורבים אופפים אותם: מצד אחד, נעטפים הם בגיל וברינה עם בוא הצדיק, אולם מאידך, נתקפים הם בלבם בהרהורי חרטה וחשבון הנפש, בעטיים של שעות בטלה של קיץ שחלפו עליהם, ומעשי שעמום שונים שעסקו בהם - שעתה, לאור בוא הצדיק, מתחרטים הם עליהם... הכיצד יוכלו הם עתה להישיר מבט בעיני הצדיק, לאחר התנהגותם הנלוזה?...?

והנה, בבוקר ערפילי אחד, מופיע לו בחצר "זלמנ'קע בעל עגלה", מושך באפסר שני סוסים אבירים: את אלו ירתום לכרכרת הרבי, תיכף עם רדתו מקרון הרכבת. יהודים חולפים כאן וטליתותיהם תחת שכמם, פוסעים הם מעדנות, בצעדים מדודים, לעבר התפילה בבית המדרש. מבחינים המה בנעשה, ונעמדים להם תחתם מהורהרים, ומבטם אי שם. מתבוננים במחשבתם, כיצד ובאיזה אופן יקבלו את פני הצדיק הקדוש.

*

באותו בוקר השכם של חזרת הרבי, נשאר שער החצר פתוחים לרווחה, במשך שעה ארוכה. "שאו שערים ראשיכם!" יהודים של העיירה, חסידים של הרבי, סוחרים תבואה וסתם תגרים כפריים - החליפו לעצמם את בגדיהם המאובקים והמהוהים של ימות החול, ועטו על עצמם בגדי שבת וקפוטות משי, לכבוד המאורע החגיגי. עומדים הם

מתוך תחושת חשיבות וגאווה כי ככה להם, ומשלשלים לעצמם את קצות אצבעותיהם מבעד לאבנטי המשי השחורים, האזורים במתניהם. פוסעים הם בפסיעות מדודות לעבר חצר הרבי, שם קובעים הם את מושבם על גבי הספסלים השונים הפרוסים במרחבי החצר, בהמתנה דרוכה לקראת הופעתה של כרכרת הצדיק. דממה חרישית ורצינית יורדת מסביב, איש לא מעז לפצות את פיו ולהוציא הגה, בכדי שלא לחלל את רוממות השעה.

והנה לפתע, כמו חולפת רוח סערה בקרבם, ועדת היהודים הנקבצים ומצטופפים, נעה כנוע הכברה, נעקרים הם ממקומם באחת ושועטים הם במרוצה חטופה לעבר שער ה"חצר", בסמוך לכניסה הראשית. קול פרסות סוסים תופפות מגיע לאוזניהם, חולפות בשעטה על פני מרצפת "דער ווארשאוו גאס" (הרחוב הוורשאי) הקרוב. הן לא יצור בשר-ודם רגיל מובל הפעם במושב כרכרתם, כי אם הרבי הקדוש שיחיה, בכבודו ובעצמו!

ותוך כל זאת, נכנסה הכרכרה ברוב הדרת כבוד לתוך שערי ה"חצר" הפתוחים לרווחה, ועצרה בחריקה מול בית המדרש, בסמוך לשורות של יהודים, הנעמדים בסך בדחילו ורחימו לקראת "קבלת שלום" מהרבי.

כל העיניים ממשיכות לעקוב, כיצד "זלמליקע בעל-עגלה" קופץ ממקום מושבו בזריזות, כולו זורח מחשיבות ומאושר, ופוסע לעבר דלת הכרכרה. כעת הוא פותח את הדלת, והנה הנה - לעיני כל נגלית דמות טהרו של הרבי במלוא הדרתו. פניו מלאים זיו ומפיקים נוגה, מצחו הגבוה, סומק בלחיו ודיוקנו העטור בזקנו הזהוב והנוצץ. על ארשת פניו הקדושות של הרבי נסוך חיוך, הממלא את האווירה מסביב ברגשי גיל וחדווה. עיני התכול של הרבי, השופעות חכמה ותבונה, הבנה מעמיקה ב"עולם ומלואו" – מפיקות רוח ונעימות, תוך שהן סוקרות במבטיהן מלאות הצער את שורות היהודים שנקבצו לכאן בשארית כוחותיהם הדלים, פנים מעוררי החמלה וחנינה של יהודים מקצות הקשת של בני העיירה.

לרגע עומד לו הרבי מהורהר, מתבונן נכחו בקהל הנאסף. לנגד עיני רוחו חולפות לרגע התמונות האחרונות, מן השהייה הממושכת באזורי המרחצאות החמים שבמדינת הקיסר ירום הודו, במדינת אוסטריה: המפגש התכוף והמתמיד שבין רביים ורבנים; בין פרנסים ומנהיגים; עם גבירים שועי ארץ, לצד בעלי בתים חשובים; ההתעסקות במעיינות וברפואות – כל הללו נשארו כעת הרחק מאחור. אך כאן, לעומת זאת – מביט הרבי בקהל ומוצא עצמו בביתו החמים, מוקף בטבעת של ידידות ואהבה, מול היהודים בעלי הפנים המוכרות והאהובות: בין אנשי הבית הנאמנים, עם בני ה"חצר" ויושביו; מול דמויותיהם של יהודי העיירה היקרים, המקושרים לרבי; בין חסידים ואנשי מעשה משכבר הימים, השוקקים לדברי קדשו של הרבי ולנעימתו המלטפת, ועיני כולם תלויות בו – כאן חוזרת ופושטת לה אט אט תחושת החמימות הביתית, לתוך הנפש פנימה. במחיצת בני אהובים, שציפו בכליון עיניים לאב הרחמן, שישוב לרעות צאן

מרעיתו, לטפל בבעיותיהם ובמכאוביהם היומיומיים, ויעלה ארוכה ומזור ללבם הדואב... כאן הינו משכן הנפש האמתית, נחלת האבות הקדושים... - "פה אשב, כי איוויתיה!"

דמותו המלאה והתמירה של הרבי נראית פוסעת מעדנות את צעדה הראשון, מתנשם בכבדות – והנה כל עדת היהודים מנתרת ממקומה בלהט, תוך כדי דוחק וצפיפות, בכדי לזכות ולהיות מן "הראשונים" לתקוע כף לנתינת "שלום" לרבי. הידיים מושטות אל על, והכף נתקעת לידי הרבי הקדושות בתחושות גיל, מזוגות בחיל וברעדה. ואלו הרבי עצמו, בקצות אצבעותיו הרכות כפוף הנשלחות קדימה, מעניק מצדו "נגיעה" קלה ורבת משמעות בכפות הידיים המושטות לעברו, "נגיעה" שמעבירה רעד המתפשט כעין "זרם" חשמלי בכל הגוף, כאשר לאחריה נמסכת לה חמימות של שביעות רצון וצהלה בקרב האברים. **כך "מקבלים פני שכינה"!**

עם סיום סדר "קבלת שלום" (=שלום נעמען), פונה כעת הרבי בצעדים זריזים לכיוון ביתו. עולה את המדרגות לעבר פתח הבית, בכדי להיראות ולהיפגש פנים אל פנים עם בני ביתו האהובים והיקרים, שאותם לא ראה כבר במשך זמן רב. שם מצפים עבורו בני המשפחה אחוזי הגעגועים, כולל זוגתו הרבנית הצדקנית שתחיה, והצאצאים היקרים. אל הרבי עצמו נלווה מאחוריו "המשמש בקודש", כשהוא נושא בידיו שתי מזוודות כבדות משקל, המכילות בין השאר, את נרתיק ה"טלית ותפילין" של הרבי - ולצדם אוצר תכריכי כתבי היד היקרים מפז, משל כתבי וחידושי זקניו של הרבי, הגאונים והרביים הקדושים, בעל "בית יעקב" ובעל "אורחות חיים" זיכרונם לברכה - שמהם לא מש הרבי אף לרגע קט, והינו נוצר אותם מקרוב כאישון עינו. אף בנסיעותיו הרחוקות והארוכות, נוטל אותם הרבי עמו במחיצתו, למען יישמרו מכל פגע ומכל עין רעה, ועל מנת שיוכל גם בימים הללו להגות באמרי קודשם משיבי הנפש, בכל עת מצא. בתוככי בית רם זה של הרבי, מהווים הם כתבי היד הללו השמורים והיקרים, אוצר של ממש - היהלום שבכתר, שכל הון כספי לא ישווה לו.

קול פסיעותיו של הרבי, כבר שכך מזמן. למרות זאת, למשך שעה ארוכה לאחר מכן, עדיין ממשיך הקהל לעמוד ברחבת החצר כמו רתוקים למקומם – **כזהו כוחה המושך של ראיית פניו המאירים של קדושת הצדיק!**

*

באותו ערב, כמו קם לו "בית המדרש" לתחייה מחודשת. ספרי קודש, מורשת של דורות, קרועים מרוב שימוש ומשמוש ידיים - הסדורים בשורות ארוכות על פני מדפים פתוחים מן הרצפה ועד לתקרה, מוצאים ומוכנסים למקומם בקצב. ש"סי "סלאוויטה" נושנים ורבי יחס, גמרות "ירושלמי" וספרי קבלה, ישנים ומאובקים, על דפיהם המצהיבים מרוב עתיקותם, ועל טורי אותיותיהם הצפופות הזעירות - מועברים מיד ליד, באווירה של רוממות וברוח רעננה.

מקהלה של קולות לימוד התורה, נמזגת ונמסכת יחדיו ויוצרת כמין הרמוניה מפליאה, הנישאת על כנפי אוויר הליל, נשאבת החוצה דרך חלונות בית המדרש הפתוחים, ומתפשטת על פני שדות ויערות הסביבה. אלו הם קולותיהם של נערים וזקנים, הרכונים והוגים בדבקות בדפי הגמרא עתיקי יומין, משננים הם במתיקות ובהתלהבות דברי אלוקים חיים, בכל רמ"ח אבריהם. קולותיהם הדקיקים של נערים, המנעימים במשנת תלמודם בעיניים בורקות, תוך שהם מוליכים אצבעם בסך על פני אותיות רש"י מסולסלות. אברכי משי, "קעסט יונגעלייט", אוכלי מזונות הסמוכים על שולחן חותנם, צורבים צעירים שזקנם אך בקושי החל לפרוח – כולם נעים ונדים בדבקות כאיש אחד, מוליכים ידיהם בהתנצחות של הלכה על פני ספרים עבי כרס, ומלווים תלמודם במנגינה חסידית של הרבי הזקן. יהודים מבוגרים יותר, יושבים מהורהרים ומתעמקים בסוגיות קשות, או אפילו ב"זוהר הקדוש" ובספרי קבלה, כשהם מושכים בקצה זקנם מרוב עיון והעמקה, כשעיניהם כמו שקועות בעולמות גבוהים ומופשטים, טמירים ונעלמים - עולמות של נפש ורוח, של מוח ושכל. ולפתע, אברך צורב וחריף מוח המחזיק ספר בידו, מחל לפסוע במרוצה ובהתלהבות על פני אורכו של בית המדרש, הלוך וחזור, למשך זמן ממושך, כמו מנסה הוא "לאחוז" ולהחזיק בידיו את פתיל המחשבה הדקיק של הרעיון העמוק והנשגב, שזה עתה החל מתרקם במוחו.

*

"דפיקה" חדה נשמעת על גבי "בימת" בית המדרש, העומדת במרכז ההיכל בינות לארבעה עמודי התווך – ומנתקת באחת את פתיל המחשבה. היהודים הנאספים, ניתקים כולם ממקומם, מטיבים את ה"גרטל" שעל מתניהם, ונעמדים בדומיית קודש, כשעיניהם מופנות אל הדלת האחורית של בית המדרש, המוליכה ישירות לכיוון הכניסה אל "החדר המיוחד" של הרבי. באותו הרגע נפתחת הדלת, ובאווירת הדממה המתוחה נשמעת בבירור אוושת קפוטת האטלס והמשי של הרבי, העושה פסיעותיו הראשונות לתוך בית המדרש. והנה, דמותו המאירה והקורנת של הרבי מופיעה היא במלוא הדרתה ויפעתה. לבוש הוא הרבי במלבוש האטלס הרבני, סגור ומכופתר עד הצוואר, כאשר בשוליו העליונים קצות צווארון של קטיפה. חבוש הוא הרבי לראשו "ספודיק" עשוי פרוות "סויבל" בגוון זהוב, המשווה לקלסתר פניו הקדושות של הרבי הוד מלכות, כשקרני אור מפזזות על תווי מאור פניו, העטוי בהדרת פנים זקן בגוון זהב-אדמדם. כל העיניים עוקבות הן אחר תנועותיו של הרבי. בצעדים אבהיים, פונה הרבי לכיוון פינתו הקדושה שבכותל "המזרח", ונעמד הוא להתפלל תפילת "מעריב". הרבי שוקע תיכף בתפילה חמה ונרגשת, במחיצת קהל הקודש שכולו תפלה.

לאחר תפילת "מעריב", נעמד לו ה"עולם" בשני שורות, כאשר הרבי הקדוש פוסע לאיטו, מתנשם בכבדות, לכיוון החצר. תוך כדי מעבר, מניח הרבי את כף ידו הענוגה על כתפו של אחד הנאספים, והאמור יוצא מן השורה והולך בעקבות הרבי: דבר המבשר על "טיול" ממושך לאורכו של החצר, במחיצת קדשו של הרבי, ושמיעת "דברי

תורה" נעלים ורוממים מפי קדשו, תוך תיבול ב"שיחת חולין של תלמידי חכמים", המצריכים לימוד עמוק והתבוננות ראויה.

שבעי רצון ועמוסי חוויות נפשיות רוחניות, פונים הם כעת היהודים הנאספים ופוסעים אל כיוון ביתם, להיטיב את ליבם בפת של ערבית ובתבשיל חם משיב נפש, תוך תחושות של שבח והודיה בליבם פנימה לקל בורא עולם, על שזוכים הם לחיות את ימיהם ושנותיהם במחיצת קדשו של הדמות המאירה והקורנת, המעיין השופע והנובע, אשר כמו השכינה הקדושה ירדה משמי רקיע וקבעה את משכנה בתבנית דיוקנו של יצור אנוש, הנושא את השם הקדוש והמרומם – **"הרבי מראדזין"**!...

